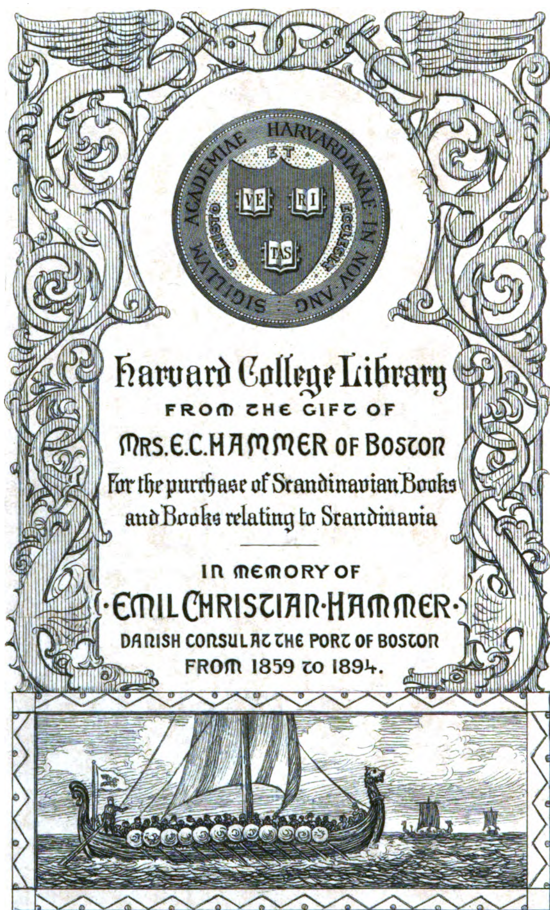

...Jensen.
Danmark, 1902.

HOLBERG
OG HANS SAMTID

ET AFSNIT AF

DEN DANSKE LITTERATURS HISTORIE

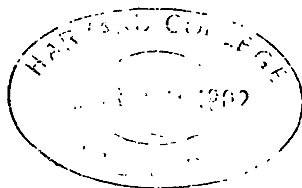
TIL UNDERVISNINGSBRUG

AF

SIGURD MÜLLER

KØBENHAVN
DET SCHUBOTHESKE FORLAG
J. L. LYBECKER OG E. A. HIRSCHSPRUNG
1897

TRYKT HOS NIELSEN & LYDICHE

Forord

Ved Afgangseksamen for studerende kræves nu foruden en almindelig Oversigt over den danske Litteraturs Historie et enkelt Afsnit af denne udførligere gennemgaaet. Nærværende lille Bog er udarbejdet nærmest som Hjælpemiddel ved »Periodelæsningen«; muligvis vil den dog ogsaa kunne finde Læsere uden for de studerendes Kreds. — Den vil blive efterfulgt af flere lignende Smaaskrifter.

S. M.

Mellem de mange, til Dels meget dygtige danske Forfattere i det attende Aarhundrede staar Ludvig Holberg som den eneste virkelig store; ingen uden han har Krav paa at nævnes som en Opdrager for sit Folk — som en Mand, hvis Gerning har løftet det op til et højere og friere Livssyn, ind i en ny Tidsalder. Med en vis Ret kalde vi da Perioden, hvori han virkede, den Holbergske. Dog kun med en betinget. Holberg giver ikke sin Tid dens Præg, lige saa lidt som han er et Udtryk for, hvad der i den er det ejendommelige. Han virker, som saa mange andre af Menneskeslægtens Velgørere, mere for Efterslægten end for sine samtidige, mægtig, som han er i Kraft af det Forspring, han har for disse. Den Holbergske Periodes Mænd ere, bortset fra Mesteren selv, næsten alle fuldgode Repræsentanter for »det lærde Tidsrum«, hvis Arbejde de fortsætte uden at lade sig væsentligt paavirke eller bringe ud af Sporet af den store Mester, hvem de knap forstaa. Først de senere Slægtled have lært at skønne paa, hvad det danske Aandsliv skylder Holberg — »lært ham at kende af hans Frugter«.

Ludvig Holberg fødtes i Bergen den 3die December 1684. Faderen var en brav, opvakt, vidt berejst Mand, der fra simpel Soldat havde tjent sig op til Oberstløjtnant og Kommandant paa Fæstningen Bergenhus. Han døde, da Ludvig, der var den yngste af tolv Børn, kun var fem Fjerdingaar gammel, og efterlod sig en ikke ringe Formue; af denne gik imidlertid den største Del kort efter tabt ved en Ildsvaade. I en Alder af ti Aar mistede Ludvig Holberg ogsaa sin Moder, blev saa indskreven som Soldat og, som han selv fortæller, »antagen til det oplandske geworbene Regiment. Thi det var i den Tid Brug i Norge at aflægge Officerernes Børn med Soldatergage, saa de fra Vuggen af bleve opofrede til Krigen«. Holberg fik straks Korporals Rang og har vel saa smaat deltaget i de militære Øvelser, men længe kan dette ikke have staaet paa; da det viste sig, at hans Evner og Tilbøjeligheder gik i Retning af Studeringerne, fik han Lov til at deltage i en — for øvrigt meget tarvelig — Privatundervisning, og noget senere blev han permitteret. En medvirkende Grund hertil var det, at den Korporalslønning, han skulde have haft, paa en eller anden Maade kom i urette Hænder; der blev i alt Fald ikke betalt for hans Ophold og Undervisning, og Manden, i hvis Hus han var, sendte ham da hjem til hans Fødeby. Stort har hans Majestæt Kongens Krigshær næppe tabt derved.

I Bergen boede Holberg hos sin Morbroder

Peder Lem, »et meget lystigt Hoved og behagelig i Omgængelse«; sin Undervisning fik han i Byens Latinskole, og han har sikkert dyrket Studierne med Flid, om han end paa den anden Side ikke har forsømt Lejligheden til at gøre Iagttagelser rundt omkring blandt de mange forskellige Slags Mennesker, der færdedes i den livlige og ejendommelige Handels- og Søfartsby. I hvilken Udstrækning han den Gang gav sig af med digteriske Forsøg, ved man ikke; kun om eet af dem fortæller han selv. Betegnende nok var det et »satyrisk Vers«; en kvindelig Slægtning af hans Madmoder havde vakt hans Harme, og denne gav han Luft i et Digt; Peder Lem fik fat paa det og syntes i Førstningen temmelig vred, men da det kom til Stykket, formede dog hele Irettesættelsen sig som en Formaning til en anden Gang at vise større Omhu over for Reglerne for Versbygning og Rim.

I Aaret 1702 blev Holberg dimitteret fra Skolen, rejste til København og underkastede sig ved Universitetet sin Studentereksamen. Helst vilde han nu være bleven i Hovedstaden for at tilendebringe sine Studier, men han havde ikke Raad dertil og drog saa tilbage til Norge, hvor han »fik Kondition« hos Præsten i Vos (i Gudbrandsdalen); han skulde læse med Præstens Børn og tillige hjælpe med de kirkelige Forretninger; i de Dage var jo Studentereksamen nok til at give en vis gejstlig Myndighed. Som Prædikant naaede

Holberg i Løbet af det Aar, han brugte til at »piske Børn og omvende Bønder«, stort Ry; »Bønderne«, siger han selv, »holdt mig for saadan en Mester i at prædike, at de lignede mig med salig Mester Peder, en af deres forrige Præster, hvilken de ansaa som den anden Chrysostomus« *). Mindre Glæde havde han af sin Gerning som »Børnepisker«; han egnede sig aabenbart kun daarligt til at være Ungdomslærer, ikke mindst paa Grund af sit »choleriske Temperament« **), og det voldte ham da næppe synderlig Sorg, da han fik sin Afsked, fordi han under sine Forsøg paa at »omstøbe den yngste Søn, som Moderen kælede for, til Menneske, behandlede denne med nogen Haardhed«. Han rejste nu igen til København med de faa Penge, han havde sparet sammen i Vos, og efter et Aarstids Forløb tog han sin teologiske Embedseksamen med bedste Karakter, skønt han ved Siden af sine Fagstudier havde brugt en Del Tid til at lægge sig efter Fransk og Italiensk. Pengene vare imidlertid slupne op, og om Embede var der foreløbigt intet Haab; saa var der da intet andet for end igen at se sig om efter en Huslærerplads. En saadan fik Holberg hos Vicebiskoppen i Bergen, men ogsaa her følte han sig ilde tilfreds. Sine ledige Timer fordrev han med

*) Johannes Chrysostomus (ɔ: Gyldenmund), en særligt for sin Veltalenhed navnkundig Kirkelærer fra det 4de Hundredaar.

**) sit heftige og pirrelige Sindelag.

at læse i en Dagbog, hans Husbond havde ført paa Rejser i Udlandet. Herved vaktes hans Lyst til at se sig om i Verden, og den blev tilsidst saa stærk, at han til Trods for sine Venners Advarsler besluttede sig til at give efter for den. Løst og fast blev gjort i Penge; det blev til tresindstyve Daler. Nogen stor Sum var det jo ikke, men Holberg følte sig overbevist om, at han, naar den var opbrugt, nok i Udlandet skulde kunne tjene sit Brød som Lærer i levende Sprog, og i 1704 drog han af Sted.

Rejsens Maal var Amsterdam; i en fjorten Dages Tid morede han sig med at se paa Byens »Kuriositeter«; saa meldte Pengesorgerne sig igen; Pungen var næsten tom, og Udsigt til at tjene noget var der ikke paa et Sted, hvor, som han snart mærkede, »de lærdeste Professores ikke agtedes saa meget som en Skipper«. Rejse hjem vilde han dog nødig, skønt ikke blot de trange Kaar, men ogsaa en haardnakket Feber, han havde paadraget sig, nok kunde synes at mane dertil; saa traf det sig, at en Læge gav ham det Raad at søge Helbredelse ved de varme Kilder i Aachen. Til denne By kom han med seks Rigsdaler i Lommen, og da han i tre Uger havde brugt Badene, vare hans Penge saa vidt gaaet med, at han — efter et mislykket Forsøg paa at liste sig bort fra sit Logis uden at betale Værten — maatte gaa til Fods tilbage til Holland. I Amsterdam, hvortil han kom, friet for sin Feber og

efter Omstændighederne ved godt Mod, lykkedes det ham efter mange frugtesløse Forsøg at rejse et Laan, saa han kunde give sig paa Vej til Hjemlandet. Han havde da været borte omtrent et Aar; hvad han i al den Tid har taget sig for, ved man ikke synderligt om; Grunden til, at han selv oplyser saa lidt desangaaende, er vel nærmest den, at han i en senere Alder saa vidt muligt har villet undgaa at tænke paa og tale om, hvad han i denne sit Livs sørgeligste Periode har maattet døje og nedlade sig til.

Til Bergen, hvor han dog havde Slægtninger, som kunde støttet ham, vilde han ikke tilbage; det stod ham klart, at han der vilde blive plaget med Spydigheder i Anledning af »den daarlige udenlandske Rejse«. Han gik da til Kristianssand og var der saa heldig ved Hjælp af en Throndhjemsk Student, Christian Brix, at faa Adgang til en Del velhavende Borgerfamilier og Opfordring til at undervise disses Børn i Fransk; det meste af sin Kost fik han for at lære en Præst Engelsk. I Løbet af Vinteren 1705—6 tjente han saa meget, at han kunde betale al sin Gæld og endda beholde tolv Rigsdaler til Rest; stort Ry som sproglærd fik han ogsaa, hvorvel hans Kundskaber i de levende Tugemaal i Virkeligheden vare meget tarvelige. Men Herligheden fik en brat Ende; der kom en Konkurrent til Kristianssand, en falleret hollandsk Købmand, som ogsaa vilde undervise i Fransk. De to Sprog-

lærere mødtes da til en Mundkamp, der førtes paa Fransk, og »aldrig har vel dette Sprog været elendigere medhandlet end den Gang«. Men da de to Medbejlere saaledes fik hinandens Vankundighed at vide, »agtede de det for raadeligst at holde gode Miner, slutte Fred og dele Embedet ligesom Cæsar og Pompejus«. Holberg kunde saa meget des lettere gaa ind paa et saadant Forlig, som han allerede den Gang havde sat sig for i en nær Fremtid at give sig ud paa en ny Udenlandsrejse.

Denne Gang vilde han prøve sin Lykke i England; en Foraarsdag 1705 sejlede han sammen med sin Ven Christian Brix fra Arendal og landede fire Dage derpaa ved Gravesend; derfra vandrede de til London, hvor de kun opholdt sig faa Dage, og rejste saa til Oxford. I denne navnkundige Universitetsby blev Holberg — bortset fra en kortere Udflugt til London — godt og vel to Aar; det første halve Aarstid levede han i særdeles knappe Kaar sammen med Brix og vistnok for en stor Del paa dennes Bekostning; efter Vennens Hjemrejse maatte han skaffe sig Udkommet ved at undervise. Hermed gik det imidlertid helt godt. Holberg havde straks efter at være kommen til Oxford ladet sig indskrive ved Universitetet og havde hurtigt gjort adskillige Bekendtskaber; disse fik efterhaanden det Indtryk af ham, at han ikke alene var en stor sproglærd, men ogsaa en Mester i Musiken, og snart havde han

gode Indtægter som Lærer, dels i Sprog, dels — og især — i Fløjtespil. Fløjten forstod Holberg saa vel at »traktere«, at han endog blev regnet for værdig til at optages som virkende Medlem af en Oxfordsk Musikforening. I det hele førte han i Oxford et fornøjeligt og selskabeligt Liv, var godt lidt af de engelske Studenter for sin brave Karakter og sit muntre Sind og agtet for sine Kundskaber, særlig for den Færdighed, hvormed han talte Latin. Om, hvad han i de to Aar studerede, har han ikke selv givet nogen fyldig Oplysning; det har dog sikkert været dels almindelig Historie og Kirkehistorie, dels forskellige juridiske Fag. En stærk og frugtbar Paavirkning modtog han af hele det friske Aandsliv, der paa den Tid rørte sig i England.

Da Holberg havde bestemt sig til at drage hjem, fik han fra sine Oxforder medstuderende et Tilbud om, at de vilde udrede Rejsepengene for ham; dette Vidnesbyrd om Velvillie rørte ham meget, men han svarede dog, at han nok kunde klare sig med sine egne Spareskillinger. Han rejste da til London, hvor han »anvendte en Del Tid paa at se alt, hvad mærkværdigt man der kan faa at se uden Penge«, og derpaa med et svensk Skib til Helsingør; Vejen derfra til København tilbagelagde han til Fods og kom dertil i Foraaret 1707, altsaa efter to Aars Fraværelse.

Aldeles blottet for Pengemidler, som han var, maatte Holberg nu se at finde paa noget, hvor-

med han kunde tjene til Udkommet; Lærer for Børn vilde han nødig være; saa indbød han ved et latinsk Program Studenterne til en Række Forelæsninger, han paa sit Værelse vilde holde over »udenlandske Rariteter« — hvilket sagtens vil sige fremmede Kulturforhold. Tilhørere mødte der i Hobetal, men »da de skulde betale, viste det sig, at de havde lært den Kunst at gøre sig usynlige«, saa det eneste Udbytte, han havde af sit Arbejde, var en dyb Hilsen, naar han senere mødte en af dem paa Gaden. En Tid levede han nu igen som Huslærer og fik saa en Plads som Rejsehovmester for en rig ung Mand; paa sin Udflugt med denne besøgte han Dresden, men fik der sin Afsked og tog hjem over Leipzig, Halle og Hamburg. Efter sin Hjemkomst var han atter et Aarstid Huslærer, men opgav sin Stilling som saadan, da han (i 1709) fik en Plads paa Borchs Kollegium. Der boede han i fem Aar i stor Fattigdom og lidet anset af de andre studerende, fordi han ikke gav sig af med — som de og Erasmus Montanus — at disputere over ørkesløse Spørgsmaal; til de smaa latinske Afhandlinger, han i Følge Kollegiets Love skulde skrive en af om Aaret, valgte han Emner, der vare for praktiske til af Samtiden at godkendes som »lærde og kuriøse Materier«: »Om Udenlandsrejser i videnskabeligt Øjemed«, »Om Sprogstudier«, »Om Betydningen af det historiske Studium« og »Om det tiltalende ved Musiken«. I denne Periode var

det, han begyndte sin Virksomhed som Forfatter.

Holbergs første Bog — de latinske Afhandlinger ere tabte — var hans »*Introduktion til de europæiske Rigers Historier*« 1711, en lille Verdenshistorie, der begynder med Redegørelsen for de ældste græske Statssamfund og føres op omtrent til Forfatterens egen Tid. Det er ingenlunde noget udmærket Værk; i det hele er det vel ganske livligt skrevet, og hist og her er Fremstillingen endog ualmindelig klar og malende, men det er kun i ringe Grad støttet paa selvstændige Kildestudier og altfor overlæsset med Enkeltheder. Bogen blev stærkt angreben af Historikeren Andreas Høyer, der søgte at hævde, at den i det væsentlige var udskreven efter et Arbejde af den tyskfødte, i Sverrig virksomme Forsker Pufendorff; Holberg værgede for sig med megen Skarphed. Efter dette Arbejde fulgte en Fortsættelse, *Anhang til den historiske Introduktion*, og senere — i 1714 — en *Introduktion til det forrige Seculi Historie* (Tildragelserne under Kristian den Fjerde og Frederik den Tredie), der ikke blev trykt, men hvis første Del af Forfatteren overraktes i Haandskrift til Kongen; denne tog vel imod Værket og lønnede Holberg ved at udnævne ham til Professor ved Universitetet. Dette vilde dog kun sige, at han fik Professortitel og Rang samt Løfte om det første Lærerembede, der blev ledigt; om Gage eller

om noget Krav til at holde Forelæsninger var der foreløbigt ikke Tale.

Heldigvis fik Holberg omtrent samtidigt hermed nogen Indtægt ad anden Vej; det var det Rosenkrantzske Stipendium — 100 Daler aarligt i fire Aar —, der blev ham tilstaaet. At der med dette Stipendium fulgte en Forpligtelse til at gøre en Udenlandsrejse (egentlig til at »rejse ud til de lutherske Akademier«), kunde ikke være Holberg imod; Lyst til at se sig om i fjerne Lande havde han jo altid haft, og desuden mente han, at han vilde kunne leve billigere blandt fremmede end i København, hvor han nu som Professor vilde være nødsaget til at »føre sig anstændigen op«. Han rejste da til Amsterdam, derfra, til Dels med Trækskøjte, over Rotterdam og Antwerpen til Brüssel og vandrede saa paa sin Fod til Paris. Haardt holdt det der for den forhen velmeriterede Fransklærer at gøre sig forstaaelig for de indfødte, der, da han bad dem skaffe sig »logis«, svarede ham, at »hende kendte de ikke«; de troede, at han spurgte efter en Pige ved Navn Lucie; en anden Gang fik han det Skudsmaal, at han »talte Fransk som en tysk Hest«. Senere lærte han dog at finde sig til rette, men holdt sig i længere Tid meget for sig selv; »jeg levede«, siger han, »meget filosofisk uden for al menneskelig Omgængelse som i en Udørken, talte alene med mig selv og mine Bøger; jeg spaserede vel hver Dag i de publique Haver og saa der en utallig

Hob Mennesker, men Haverne vare for mig som vilde Skove, og Menneskene som Træer«. Bibliotekerne gæstede han flittigt, især det Mazarinske, uden for hvilket de franske Studenter flokkedes om Morgenen for, naar der blev lukket op, at løbe Væddeløb ind til Bibliotekaren; den, der kom først, kunde da sikre sig det mest eftertragtede Værk, Bayles Leksikon. Der er ingen Tvivl om, at Holberg mangen Gang har deltaget i denne Konkurrence; Bayle er blandt de franske Forfattere den, der har paavirket ham stærkest, og hvem han oftest omtaler med Ærbødighed*). Foruden Bibliotekerne besøgte Holberg jævnligt Parlamentet og Retssalene for at høre paa Forhandlingerne og morede sig ogsaa med at være til Stede ved teologiske Disputatser, undertiden endog som aktiv Deltager. Efter at have været nogle Maaneder i Paris blev han ked af det ensomme Liv og begyndte at søge Omgang, dels med Landsmænd, dels med indfødte Studenter. Meget tarveligt maatte han leve for at komme ud af det med sine hundrede Rigsdaler aarligt; han mærkede snart, at det var umuligt for ham at tjene noget i Paris, hvor »alt var dyrt undtagen Lærdom«. Ikke des mindre fattede han, da han havde opholdt sig halvandet Aar i Paris, den

*) Pierre Bayle, navnkundig fransk Filosof fra Slutningen af 17de Aarh., hævdede en af Religionen uafhængig Sædelære og afgjort Uoverensstemmelse mellem Tro og Viden.

Plan at udstrække sin Rejse længere, end det oprindeligt havde været bestemt. En fransk Student fortalte ham, at man kunde komme til Rom for tyve Rigsdaler; Holberg »spidsede Øren dertil; Lysten drog til den ene Side, Fornuften til den anden; omsider sejrede Lysten, thi det gaar med Begærlighed til at rejse udenlands som med dem, der rende ned ad et stejlt Bjærg; ingen af dem kan holde stille, om de end ville«. I Sommeren 1715 gav han sig paa Vej Syd paa med laant Pas og altsaa under falsk Navn og kom, dels med Flodfartøj, dels til Fods, over Lyon og Avignon til Marseille. Derpaa sejlede han til Genua; paa Sørejsen led han af Feber og var, da han kom i Land, saa syg, at han maatte tilbringe en Del af de fjorten Dage, han opholdt sig i Genua, i Sengen, plaget af en optrækkerisk Vært, der krævede Penge for »Natteleje« for hver Gang, han maatte lægge sig en Timestid. Fra denne Elendighed udfriedes han dog af en tilfældig Bekendt, en Landsmand, der bankede Værten og skaffede den syge et andet Logis. Noget fik Holberg dog trods sin Feber set af Byens Mærkværdigheder; saa indskibede han sig igen for at sejle til Roms Havnestad, Civita vecchia. Men heller ikke denne Sørejse skulde løbe af uden Genvordigheder. Først sinkedes Farten af Modvind; da Vejrforholdene bleve gunstigere, blev Skibet jaget af en nordafrikansk Sørøver, som rimeligvis vilde have taget det, hvis ikke Synet af et andet, mere fristende

Bytte havde formaaet ham til at dreje af. Efter at være kommen i Land vandrede Holberg de to Dages Vej fra Civita vecchia til Rom, hvor han blev om Efteraaret og det meste af Vinteren 1715—1716. Ogsaa her levede han ensomt, mest optagen af sine Studier; han lavede selv sin Mad, »men for at mine sædvanlige Studeretimer ikke skulde forhindres ved mine Kogeforretninger, havde jeg staaende ved Ilden Pen og Blæk og havde Bogen i den ene Haand og Grydeskeen i den anden«. Jævnligt færdedes han, skønt han stadigt plagedes af Feberen, mellem Byens og Omegnens Oldtidslevninger; ogsaa Bibliotekerne gæstede han flittigt, men havde rigtignok sjældent fuldt Udbytte af dem, da mange af de Bøger, han ønskede at bruge, vare forbudne som kætterske.

I Slutningen af Februar forlod Holberg Rom; han valgte at gøre Rejsen Nord paa til Fods, dels af Frygt for Ulemperne ved en Sørejse, dels fordi han mente, han vilde kunne »drive Feberen til Dørs med den idelige Bevægelse«, endelig ogsaa af Hensyn til den slet fyldte Pengepung. Over Florents og Bologna naaede han Alperne og vandrede gennem Savoyen, »hvilket Land, endskønt det er klippefuldt og fælt at se til, er der dog mange smukke Stæder og Byer deri«; — for Naturskønhed manglede Holberg, som næsten alle sine samtidige, al Sans. Rejsen fortsattes derpaa, dels til Fods, dels paa Flodfartøj, gennem Frank-

rig; Feberen fulgte stadig med, og det Husraad, han en enkelt Gang lod sig forlede til at bruge mod den, at drikke sig en vældig Rus, hjalp ham ikke. Trods Sygdommen kom han dog »saa tyk som en Borgmester« til Paris; den »idelige Motion« voldte naturligt, at han »kunde æde som en Hest«. I Paris blev han en Maaned og brugte uden Nytte en Mængde Medicin, gik saa til Amsterdam og blev der af med Feberen — som han selv ikke var utilbøjelig til at tro, ved en hel Dag at musicere sammen med gode Venner. Over Hamburg drog han endelig til København, hvortil han kom i Sommeren 1716.

Halvandet Aar levede han nu i Fattigdom; hvorledes han i den Tid opholdt Livet, ved man ikke; kun er det oplyst, at han et Par Gange fik mindre Understøttelser af de Universitetet underlagte Midler. Endnu i 1716 udgav han et Skrift med Titelen *Introduktion til Natur- og Folkeretten*, en livlig og let forstaalig Redegørelse for den almindelige Retslæres Grundsætninger; Eksemplerne havde han taget fra danske og norske Love, medens hans Forgængere paa det givne Omraade stedse havde hentet dem fra Romerretten. I den første halve Snes Aar vakte denne Bog kun ringe Opmærksomhed; senere blev den paaskønnet og solgtes i flere Oplag.

Da Holberg endelig i Slutningen af 1717 fik fast og lønnet Plads ved Universitetet, var det ikke et Professorat i et af hans Hovedfag — Hi-

storie eller Retslære —, man gav ham, men i Metafysik*), den rent »spekulative« Filosofi, et Fag, der aldrig havde haft Værd for ham, og hvormed han ikke havde syslet, siden han i sine unge Dage kneb sig igennem det med en »anden Karakter«. Hans Virksomhed som Professor i Metafysik har da næppe baaret synderlige Frugter for ham selv eller for andre, og glad var han, da han efter to Aars Forløb kunde ophøre med den og overtage Stillingen som Lærer i de gamle Sprog. Over disse læste han indtil 1730, da han blev Professor i Historie; fra 1737 var han i fjorten Aar Universitetets Kvæstor (Styrer af dets Pengesager) og som saadan fritagen for at holde Forelæsninger. Kun en enkelt Gang gæstede han i denne Periode Udlandet; det var i 1725—26, da han tilbragte en Vinter i Paris.

»Hidindtil«, siger Holberg i sin Selvbiografi, »havde jeg anvendt al min Tid paa Jura, Historie og Sprog og sat alt andet til Side, i Besynderlighed Poesien, hvilken jeg havde saadan Afsmag udi, at jeg ikke engang kunde finde ringeste Fornøjelse i at høre det allersirligste Vers . . . Men saadan er Menneskenes Humør, at de undertiden faa Lyst igen til det, de tilforn ikke have kunnet lide, thi man fornøjes ved Forandring paa Studeringer,

*) I den Tid var det Skik at ansætte den Videnskabsmand, der var udset til Universitetslærer, ikke i det Fag, hvori han var særligt uddannet, men i det, som tilfældigvis først blev ledigt.

ligesom Jorden ved Forandring paa Sæden.« Først skrev han da en Satire paa Vers, et poetisk Forsøg, som han selv uden synderlig Grund kalder en Efterligning efter den romerske Digter Juvenalis, *Poeten raader sin gamle Ven Jens Larsen fra at gifte sig.* I sin Udmaling af de Farer, en gammel Mand udsætter sig for, naar han gifter sig med en ung Pige, og i det hele af de Misligheder, Ægtestanden kan medføre, indeholder Digtet adskillig frisk og god Komik; en Ven, til hvem Forfatteren viste det, roste det, og Holberg følte sig derved tilskyndet til at vove sig i Kast med en større digterisk Opgave. Resultatet blev »det bekendte komiske Poëma, som endnu læses og opregnes saa godt som udenad baade af Svenske og Tyske, hvilke af Begærlighed til at læse dette Vers have lagt sig efter det danske Sprog« — Holbergs udødelige Epos *Peder Paars.*

Det var i 1719, at Holberg udgav første »Bog« af *En Sandfærdig Ny Wiise Om Peder Paars Som giorde en Reyse fra Callundborg til Aars, Skreven til Lægedom, Trøst og Husvalelse for alle got Folk, som lide Kaars og Modgang her i Verden, af Hans Mickelsen Borger og Indvaaner i Callundborg, Med skiønne Anmerkninger neden under efter den ny Maade, Siunges efter den Melodie: Arma virumque cano*) &c. Eller som den gamle Østerlandske Viise*

*) Begyndelsen af Vergils Æneide: »Vaabenbrag synger jeg om og om Manden ...«

*"Ανδρα μοὶ ἔννεπε Μοῦσα**) *&c. Klinger vel til alleslags Instrumenter, især til Hackebræt eller Lire. — Trykt i dette Aar.* Kort efter offentliggjordes anden Bog, nogle Maaneder senere tredie, og endelig, i 1720, optryktes de tre Bøger sammen med en fjerde; nogen egentlig Slutning fik Digtet aldrig.

Sjelden har vel i de nordiske Lande noget Digterværk straks ved sin Fremkomst vakt saa stor Opmærksomhed og saa stærk Forargelse som Peder Paars. Som bekendt er det efter sin Form og til Dels ogsaa efter sit oprindelige Anlæg Parodi paa de homeriske Digte og Vergils Æneide samt — ved sine pudsige Noter — en Satire over de lærdes Kommentarer til disse Oldtidsdigte, for hvis Storhed og Skønhed Holberg ingen Sans havde. Allerede dette kunde været nok til at vække Harme, men endnu værre stillede Sagen sig derved, at Holberg, alt som Arbejdet skred frem, mere og mere formede dette som en Satire over menneskelig Daarlighed, en Række uafvendelige Udfald mod alt det bagvendte og taabelige, der levede og trivedes i Tiden. Naar man saaledes slaar løs paa en hel Tidsalder, paa, hvad der tilsammen giver denne det væsentlige Præg, er det en Selvfølge, at mange enkelte maa føle sig trufne og vaande sig under Snærten. Satiren blev af de lærdes og »dannedes« store Flertal

---

*) Begyndelsen af Homers Odysse: »Musa, fortæl mig om Manden . . .«

— Pedanterne — stemplet som ugudelig (Præsten paa Anholt), fornærmelig mod Øvrigheden (den egennyttige og uvidende Foged), fuld af Haan mod Universitetet og dets »Exercitsier« (Disputatsen om Gudinden Venus's Saar), i det hele som et ondskabsfuldt Angreb paa det helligste og ærværdigste. Og det var ingenlunde blot aandelige Undermaalere, der saa paa Sagen med saadanne Øjne. En af dem, der vakte Stormen mod Holberg, var den udmærkede Historiker Hans Gram, og den, som ivrigst rasede mod Digtet og dets Forfatter, var Frederik Rostgaard, der vel ikke var nogen fremragende Aand, men dog en Mand, som stod paa Højdepunktet af sin Tids Dannelse og udmærkede sig ved ikke ringe Lærdom; Gram var med at støbe Kuglerne, Rostgaard skød dem ud. Han ejede Anholt og følte sig derved forpligtet til at værne denne Øs Indbyggere mod Forfatterens »usømmelige og bespottelige Expressioner«, der desuden ramte »Universitetet, Rektor, Biskoppen og andre Professorer, ja den kristelige Religion og Guds hellige Ord« saa vel som »den høje Øvrighed og de af den satte Love og Anordninger«; i sit Klageskrift til Kongen krævede han, at »den rette Autor burde efterforskes*), Skriftet konfiskeres, og de Eksemplarer, som kunde paagribes,

*) Peder Paars var jo udgiven under Forfattermærket Hans Mikkelsen, men for øvrigt var det straks vitterligt for alle, hvem »den rette Autor« var.

til Autors velfortjente Beskæmmelse af Bøddelen opbrændes«. Kong Frederik den Fjerde var dog for fornuftig til at gøre videre ved Sagen; han skal selv have moret sig over Digtet, og Statsraadets Erklæring gik ud paa, at dette kun »bestod af fingeret Skæmt, som hellere kunde være bleven udeladt end skreven«, men som dog ikke kunde fortjene haard Straf. Hvor mange der i 1720 have været frisindede nok til at dømme om Peder Paars fra det rette Synspunkt, er ikke godt at sige; nu har det alt længe hævdet sin Plads som det ypperste komiske Epos, vor Litteratur ejer, været godkendt som ren Komik, saa godt som uden Spor af personlig Satire. Rigest paa sprudlende Lystighed som i det hele friskest og fyldigst er Digtets første Halvdel; i de senere Afsnit er der en mattere Tone, ligesom de hist og her tynges af en alt for ligefrem Moraliseren. Versene (Alexandrinere) ere ikke alle lige korrekte; dog falde de gennemgaaende livligt og kraftigt.

Samme Aar, som fjerde Bog af Peder Paars blev trykt, havde Holberg et alvorligt Sammenstød med sine lærde Standsfæller. Han var bleven Medlem af Universitetets Konsistorium (Styrelsesraad) og tillige dettes Sekretær; som saadan skulde han skrive et Program i Anledning af, at en Del unge »Videnskabsdyrkere« havde erhvervet »akademiske Grader« (vare blevne »Baccalaurei« og »Magistre«). I dette Program udtalte Holberg saa aabent sin Opfattelse af hele den Maade, hvor-

paa Studierne dreves ved Universitetet, og hvorpaa dettes Lærere røgtede deres Gerning, og skar saa hvast løs med Spydigheder, at man fandt Grund til at »undertrykke« Skriftet og bede Gram forfatte et andet.

I 1722 udgav Holberg en Bog, som underligt nok bærer Titelen *Fire Skæmtedigte*, skønt den i Virkeligheden indeholder fem saadanne. Det er Digte af meget forskellig Karakter og Værd; mærkeligst iblandt dem er en »Kritik over Peder Paars«, hvori Forfatteren i Form af en Samtale mellem »Hans Mikkelsen« og to andre Personer klart og aandfuldt gør Rede for sin Satiredigtnings Væsen og Berettigelse og gendriver de Anker, man har fremført imod den. »Apologie for Sangeren Tigellius« handler om Vægelsindethed; »Heraklitus og Demokritus« (Navnene paa to oldgræske Filosofer, af hvilke den første efter Sagnet altid græd, den anden lo over Verdens Daarlighed) søger at kaste Lys over tvende forskellige Livssyn; »Poeten raader sin gamle Ven Jens Larsen fra at gifte sig« er tidligere nævnt. I »Zille Hansdotters Forsvar for Kvindekønnet« fremsætter Holberg som saa ofte før og senere sin Opfattelse af Kvindens Ret til Ligestilling med Manden.

Aaret 1722 var for øvrigt et af de mærkeligste i Holbergs Liv og derved i vor Litteraturs Historie: da var det, han ved sine første Komedier grundlagde den danske Skueplads.

Den gamle danske »Skolekomedie« var hen-

sygnet, og intet andet, der blot nogenlunde var i Stand til at tilfredsstille Trangen til sceniske Forestillinger, var traadt i dens Sted. Folkets store Mængde maatte nøjes med Forestillinger af Linedansere, stærke Mænd, »Hanswurster« og andre deslige Gøglere eller fik, naar det kom højt, et Spektakelstykke af en omrejsnnde »Bande«; kun ved Hoffet optraadte af og til fremmede — mest franske og italienske — Selskaber, som opførte Skuespil og Operaer, men dertil havde kun de fornemste Adgang. Saa hændte det, at en Franskmand, René Montaigu, der, rimeligvis som Instruktør, havde været knyttet til en Trup, der havde »ageret« for Hoffet, søgte og fik Tilladelse til at »indrette og forestille Komedier i det danske Sprog«; kort i Forvejen havde en Landsmand af ham, Etienne Capion, uden Held prøvet det med tyske og franske; nu sluttede de to sig sammen for efter Tilskyndelse af flere dannede og indflydelsesrige Mænd at aabne en dansk Skueplads. Teater havde man alt i en Bygning, der med den ene Side vendte ud til Gotersgade, med den anden til Lille Grønnegade (nu Ny Adelgade); som Skuespillere hvervedes otte unge Mænd, mest jydske Studenter, og tre Damer; Montaigu paatog sig at uddanne og vejlede dem. Saa gjaldt det at faa Stykker at opføre. Man henvendte sig derom til Forfatteren af Peder Paars og fandt ham villig til at støtte det nye nationale Foretagende; uden Tvivl havde han, allerede før Henvendelsen rette-

des til ham, flere af sine Komedier liggende færdige, og af dem skænkede han foreløbigt Skuespillerselskabet fem: Den politiske Kandstøber, Den vægelsindede, Jean de France, Jeppe paa Bjærget og den fem Akters Geert Westfaler. »Den danske Skueplads« aabnedes den 23nde September 1722 med en Prolog af Rostgaard, der vel altsaa nu maa have udsonet sig med Holberg, og som var en af de ivrigste til at fremme Skuepladsens Tarv; derefter spilledes Molières »Gnieren«. Det første originale Stykke, der, vistnok allerede den anden Aften, gik over Scenen, var *Den politiske Kandstøber*, som »blev forestillet med Tilskuernes største Behag; der var en saadan Mængde, at mange maatte blive staaende i Gangen og kunde paa ingen Maade trænge sig ind«. Ogsaa *Jean de France* og endnu mere *Jeppe paa Bjærget* gjorde Lykke; derimod syntes Publikum mindre godt om *Den vægelsindede* og *Geert Westfaler*; det første fandt man »for alvorligt«, og i det sidste trættede »de samme saa tit gentagne Diskurser saaledes alle Tilskuerne, at mange gik bort, før det var til Ende« *). Holberg skrev et Forsvar for denne

---

*) Holberg regnede selv disse to i Virkeligheden forholdsvis svage Arbejder blandt sine bedste; om »Geert W.« siger han endog, at han altid har elsket denne Komedie »som sin Øjesten«. Men dette er kun et Vidnesbyrd blandt flere om, at Holberg som saa mange andre store Digtere manglede Evne til rigtig Vurdering af sine egne Værkers indbyrdes

Komedie, men fandt sig dog senere foranlediget til at omarbejde den til et Enaktsstykke. I 1723 opførtes *Barselstuen, Den ellevte Juni, Jakob von Thyboe, Den stundesløse, Erasmus Montanus, Don Ranudo, Ulysses von Ithacia, Uden Hoved og Hale, Hekseri eller blind Allarm* og *Melampe*; i 1724 og 1725 spilledes *Maskerade, Julestue, Henrik og Pernille* og flere — i alt indtil 1728 hele 28 Stykker, deriblandt saa godt som alle hans dramatiske Mesterværker.

Ved de første Forestillinger, »den danske Bande« gav, var der stor Tilstrømning, men ret længe varede det ikke, før det viste sig, at der endnu var for lidt Dannelse i Folket til, at dettes store Flertal vedvarende skulde foretrække god Komedie for den Art Gøgl, hvormed denne stadig maatte konkurrere. Flere Gange maatte man standse med Forestillingerne for efter længere eller kortere Mellemrum at prøve at faa dem i Gang igen; en af disse Standsninger blev i 1727 betegnet med Holbergs vemodigt-lystige Efterspil *Den danske Komedies Ligbegængelse.* I det følgende Aar prøvede man igen, da Kongen havde lovet at støtte Skuepladsen med 1500 Rigsdaler aarlig. Men i Oktober indtraf Københavns store

---

Rangforhold. Det tarvelige Alderdomsarbejde »Plutus« sætter han saaledes højt over »Jeppe paa Bjærget«, om hvilket han udtaler, at han »ingen Ros vil have derfor« — fordi »Materien« dertil er laant fra en gammel Fortælling!

Ildebrand, der gav Indbyggerne andet at tænke paa end Komedier. Saa døde Frederik den Fjerde og fulgtes af den pietistiske Kristian den Sjette, under hvis Regering Teateret maatte holdes lukket; det blev først aabnet igen under Frederik den Femte, 1747. Holberg optog da paany sin Virksomhed i Skuepladsens Tjeneste, men de seks Stykker, han nu i sin fremrykkede Alder skrev for det, vare i det hele af liden Værd; kun i *Abracadabra*, en Omarbejdelse af den gamle romerske Digter Plautus's »Spøgelsekomedie«, er der endnu en ikke ringe Del af hans oprindelige Lune.

Holberg siger selv, at hans Komediedigtning ikke har bragt ham andet end Alarm, Misundelse og Arbejde. Helt efter Bogstaven maa denne Udtalelse nu næppe forstaas; der er ingen Tvivl om, at den store Digter jævnligt har følt dyb Tilfredsstillelse ikke blot ved Vidnesbyrdene om, at hans Komedier »diverterede«, men først og fremmest i Bevidstheden om, at han ved dem virkede til Fremme for gode Sæder og sund Fornuft. Holberg fremhæver selv som en af sine Hovedfortjenester, at han i sine Skrifter har »moraliseret paa alle brugelige Maader«; Komedierne have for ham deres Værd først og fremmest, fordi de hævde en »god og nyttig Moral« og bidrage til at drive menneskelige Daarligheder ud ved at vise disse i latterlig Belysning; Skuespillenes rige Komik er for ham kun et Middel til at vække Opmærksomhed og faa Moralen til at glide ned; han »mænger

Galskab i Komedierne« af samme Grund, som »Apotekerne forgylde deres Piller«. Denne Art af Selvvurdering er i god Overensstemmelse med hele Tidsalderens Syn paa Poesien som en Virksomhed, der kun skulde og kunde gaa ud paa tjene højere Formaal; dersom imidlertid nu til Dags en anden tillod sig at tale saaledes om en af de største Komediedigtere, Verdenslitteraturen kender, vilde man kalde ham en Pedant. Indrømmes maa det ganske vist, at Holberg ved sine Skuespil kan have udrettet adskilligt i Retning af at aabne sine Landsmænds Øjne for mange Slags Taabeligheder og Unatur og hjælpe dem til et sundere Livssyn. Men for os er dog det Hovedsagen, der, om man kan tro Digteren paa hans Ord, for ham var det underordnede. Naar vi i Jeppe paa Bjærget, i Erasmus Montanus, i Den politiske Kandstøber se, hvad der maa regnes mellem vor Litteraturs kosteligste Klenodier, er det ikke, fordi vi paaskønne disse Kunstværkers Betydning for den sande Opfattelse af de lavere Stænders Menneskerettigheder, af den lærde Stands Pedanteri eller af Godtkøbspolitikken, men fordi vi i dem møde den ægte Komik, der kun opstaar ved Samvirken af dybtgaaende Menneskekundskab, Kærlighed til det sande menneskelige og det menneskelig sande og en Humor, der i det hele som i det enkelte ser paa Tilværelsen med overlegen Ro og overlegen Retfærdighedsfølelse.

Man har, uden dog at kunne trække Grænsen

bestemt, delt Holbergs Komedier i Karakter- og Intrigestykker. I de førstnævnte — Arbejder som Den politiske Kandstøber, Den stundesløse, Den vægelsindede, Jakob von Thyboe — er det Digterens væsentlige Maal at give Billedet af en enkelt Person saaledes, at hans Egenheder, særligt de mindre gode, skarpt belyses til advarende Eksempel for andre; her kommer altsaa »Moralen« haandgribelig for Dagen; i Intrigekomedierne — Henrik og Pernille, Kilderejse o. s. v. — er Hovedsagen den snildt opfundne Handling og de pudsige Situationer. Gennemgaaende er det hos Holberg kun de komiske Skikkelser, der ret have Kød og Blod, men de ere da ogsaa opfattede og tegnede med en i vor Litteratur enestaaende Kraft og Glans, glimrende karakteriserede ved Repliker af den mest sprudlende og rammende Lystighed; Elskeren og Elskerinden, den brave Borger, der staar som den sunde Fornufts og Billighedens Repræsentant (flere Leonarder, Ovidius i Uden Hoved og Hale o. s. v.), have sjældent interesseret ham, saa han har faaet noget personligt levende ud af dem. Sin Intrige (Stykkets Handling) faar han ofte Grundtrækkene til anden Steds fra, af Fortællinger eller Skuespil af fremmede Forfattere; hvad han skylder sine Forgængere, er i det hele ikke lidet. Blandt disse maa nævnes den gamle romerske Digter Plautus, der med Rette regnes for hele den nyere Komediedigtnings Fader; fra ham stammer saaledes det ofte brugte Træk at lade »Intri-

gen« sætte i Værk af den snedige Tjener. I endnu større Gæld staar Holberg til Franskmanden Molière (1620—1673), der blev hans Mønster, hvad Scenegangen og hele Handlingens Udvikling angaar; i den Henseende naaede Holberg vel aldrig sit beundrede Forbillede, medens han paa den anden Side langt overgaar dette ved friskt og umiddelbart Lune; Shakespeare har han næppe kendt; paa den Tid, da han levede i Oxford, var denne Alverdens største Dramatiker netop lidet agtet i sit Fædreland. Hvor meget nu end Holberg har laant af andre, altid bruger han dog det fremmede med fuld kunstnerisk Frihed, optager og bearbejder det rent personligt og giver det et fuldt ud nationalt Præg; ofte opfinder han ogsaa alt, eller dog alt væsentligt, selv.

Efter Hjemkomsten fra sin femte og sidste Udenlandsrejse udgav Holberg 1726 *Metamorphosis eller Forvandlinger*, hvori han søger at tilvejebringe et Modstykke til de navnkundige »Forvandlingsdigte« af Romeren Ovidius; ligesom denne genfortæller de Sagn, der handle om Menneskers Omskabelse til Dyr eller Træer, digter Holberg om Dyrs Forvandling til Mennesker: en Gedebuk bliver til en kamplysten lærd, Ræven til en Diplomat, Skaden til en Barber. Det ejendommeligste i det for øvrigt lidet værdifulde Digt er en Episode, der omhandler et Besøg i Underverdenen, hvor de fordømte straffes; i »gloende Kobberokser« pines saaledes »de Folk, som kaldes Ortodokser«,

der »under falske Skin af hellig Nidkærhed skal udaf Hovmod, Hævn forstyrre Landefred«.

I den lange Periode, da Komediehuset holdtes lukket, udgav Holberg sine vigtigste videnskabelige Arbejder. I 1729 kom saaledes hans *Danmarks og Norges Beskrivelse,* en kvik og indholdsrig Bog med ypperlige Redegørelser for Folkenes og Institutionernes Udvikling. Fra 1732—1735 udkom i tre Bind hans store *Danmarks Riges Historie.* Holberg udtaler selv, at han, da han lavede sig til at skrive det danske Folks Historie fra Rigets Begyndelse indtil sine egne Tider, gav sig i Færd med »et desperat Værk, som ingen anden endnu havde gjort Forsøg paa«. Ganske vist forelaa Arild Hvitfelds store Danmarks Krønike (trykt første Gang 1595—1604), men dette Arbejde var kun beregnet paa de lærdes Tarv; for Menigmand var det med al sin ubearbejdede Stofmængde og sit tarvelige Sprog saa godt som ubrugeligt. Hvad Holberg vilde, var at tilvejebringe en sammenhængende Danmarkshistorie, der ved hele Stoffets Ordning og Behandling, ogsaa ved sin Sprogform, kunde egne sig til Brug for alle dem af Folket, der overhovedet sad inde med Forudsætningerne for at kunne læse en alvorlig Bog. Til et saadant Foretagende var der imidlertid kun faa og for en stor Del tarvelige Forarbejder; den, der vovede sig ind paa det, maatte i det væsentlige selv samle og sigte sit Stof. »Men«, siger Holberg, »som jeg ofte har Lyst at sejle blandt Klip-

per, og jeg er vant til at trænge igennem Difficulteter [Møjsommeligheder], blev jeg af Tingens Vanskelighed selv opmuntret til at forsøge, hvor vidt Kræfterne til saa stor Byrde kunde strække sig ... Jeg saa, førend jeg begyndte paa saa vigtigt et Værk, at jeg havde en stor Hob Manuskripter fornøden, hvorudover jeg søgte i det hele Rige efter historiske Monumenter [ɔ: Kildeskrifter], og alle, som vidste af mit Foretagende, de saa godt som kappedes om at meddele mig dem, de havde.«

Holberg gik da til sin store Gerning som en samvittighedsfuld Mand; det blev dog ikke som Mønster paa »kritisk Historieskrivning«, hans Danmarkshistorie fik fremragende Værd; han var ikke af dem, der, som hans udmærkede samtidige, Gram, kunde sætte Maaneders Arbejde paa at klare et eller andet i og for sig lidet vigtigt Tidsregningsspørgsmaal. Bogen har sin store Betydning mest derved, at den — ved Siden af at være saa grundig og nøjagtig, som man kunde vente det af en ærlig og klog Forsker som Holberg — er saa let og fornøjelig at læse, saa frisk og personlig i Opfattelsen af Kendsgerninger og Skikkelser, saa livfuld og kraftig i sin Form — en virkelig Folkebog. Mindst heldig som ogsaa mindst udførlig er Holberg i de Afsnit, der omhandle Oldtid og Middelalder*); for disse Perioder inter-

*) Første Bind (856 Sider) indeholder hele Oldtidens og Middelalderens Historie og af den nyere Tid indtil

esserer han sig kun i ringere Grad, fordi det staar for ham som en umulig Ting her at faa det, der for ham er det vigtigste, den historiske Sandhed, rigtigt frem. Men jo mere han nærmer sig sin egen Tid, des paalideligere og des mere fængslende bliver hans Fremstilling, ogsaa af de kulturhistoriske Forhold, hvilke han i det hele i Modsætning til sine Forgængere viser stor Opmærksomhed.

Samtidigt med, at Holberg arbejdede paa sin store Danmarkshistorie, skrev han paa Latin to smaa Bøger til Undervisningsbrug, en Verdenshistorie og en Geografi; i dem begge undgik han heldig den Fristelse til Tørhed og til Overlæsselse med Enkeltheder, som saa let frembyder sig under Udarbejdelsen af den Slags kortfattede Skrifter. I 1737 udgav han en livlig *Bergens Beskrivelse* (nærmest historisk og kulturskildrende), i 1738 og 1740 et af sine Hovedværker, *Almindelig Kirkehistorie*, om hvilken han selv med rigtig Forstaaelse udtaler, at »adskillige Ting rekommanderede denne Bog: 1) mener man, at den er skreven upartisk; ofte lastes [i den] Kirkelærerne, undertiden roses Kættere, ja de romerske Paver selv faa der deres

Kristian den Anden. I andet Bind (977 S.) optages næsten den halve Plads af Kristian den Fjerde, tredie indeholder kun Frederik den Tredies Historie, og dermed slutter Bogen. Holberg mente, at ingen Historieskriver mægter forsvarligt at skildre sin egen Tid.

velfortjente Berømmelse. 2) At den verdslige Historie altid føres ind med Kirkehistorien; da flyder det ene af det andet, og en Historie baner Vejen til den følgende, og den rette Aarsag til Kætterier, Oprør og Forfølgelser vises .... 3) Jeg har mest gjort mig Umag for at udføre [gøre Rede for] Oprindelserne til alle Kirkestiftelser; ved Enden af hvert Seculi Historie tilføjes et Portræt paa Kirkens og Lærdommens Tilstand. Dette og meget andet har gjort Materien, som i sig selv var almindelig, behagelig og ligesom ny.« Fremstillingen føres kun op til Reformationstiden; paa en »upartisk« Redegørelse for denne vilde det sikkert ikke have været raadeligt at indlade sig i Kristian den Sjettes Tid, mindst for en Mand, der som Holberg uden Tvivl har haft mere tilovers for den Calvinske Nadveropfattelse end for Luthers.

I 1742 udgav Holberg sin indholdsrige og livligt skrevne *Jødiske Historie,* ved hvis Udarbejdelse han foruden Bibelen og Josefus*) har brugt en Mængde nyere Skrifter. I 1739 kom hans *Adskillige store Heltes og berømmelige Mænds sammenlignede Historier.* Han efterligner her den græske Historieskriver Plutarcus, sammenstiller ligesom

*) Flavius Josefus, jødefødt, men opdragen som græsk-romersk Videnskabsmand, skrev i anden Halvdel af første Aarh. e. Kr. sit Folks Historie, idet han særlig udførligt omhandlede den Krig, der endte med Jerusalems Indtagelse.

denne de Mænd, han vil skildre, to og to, fortæller efter en moralfilosoferende Indledning deres Levnedsløb og slutter med en værdsættende Jævnførelse af dem; Personerne ere »mestendels asiatiske og indianske, hvis Bedrifter gemenligen ere ubekendte« — Dschingiskan og Tamerlan, Zoroaster og Muhamed, Sokrates og Epaminondas, Sulla og Cæsar o. s. v. Bogen gjorde megen Lykke, ligesom den i 1745 trykte *Adskillige Heltinders og navnkundige Damers Historier,* der har det Fortrin frem for sin Forgænger, at de skildrede Personer — Dronningerne Margrethe af Danmark og Elisabeth af England, Johanne Gray og Leonora Christina, Maria Stuart og Christine af Sverrig — have mere almindelig Interesse. Mellem Holbergs historiske Skrifter bør endnu nævnes hans tre *Latinske Epistler* (Epistolae ad virem perillustrem, ɔ: Breve til en højberømmelig Mand), 1727, 1735 og 1748. Disse Breve indeholde en Selvbiografi og ere endnu Hovedkilden til vor Viden om hans Levnedsløb, ligesom de give en Mangfoldighed af Bidrag til Oplysning om hans Karakter og hele hans Livssyn.

Rækken af de historiske Værker blev i 1741 afbrudt af den højst mærkelige, paa Latin udgivne satirisk-moraliserende Roman *Niels Klims underjordiske Rejse,* af alle Holbergs Skrifter det, hvori han fuldstændigst — om end for det meste ad indirekte Vej — lægger sin Opfattelse af alt, hvad der vedrører Samfundsmoralen, for Dagen. Den

norske Student Niels Klim kommer ved at undersøge en Bjærghule ind i det indre af Jorden, der tænkes som en hul Kugle, hvori der findes en hel Verden med Solsystem og Planeter. I denne underjordiske Verden færdes han en Række af Aar, og efter at han ved et nyt mærkeligt Tilfælde er kommen op paa Jordens Overflade igen, skildrer han sine Oplevelser dernede — Statssamfund, sociale, religiøse og moralske Forhold, vidt forskellige fra, hvad der trives og er godkendt hos os. Kejserriget Potu, som Klim først lærer at kende, kan, bortset fra en Del Overdrivelser, som Forfatteren har tilladt sig for at understrege sin Opfattelse, og adskillige lidet betydende Vilkaarligheder, betegnes som Holbergs Idealstat, i hvilken hans Tanker om fornuftig Statsforfatning (indskrænket Arvemonarki), om Lovgivning og Retspleje, om Gudsdyrkelse og Teologi (fuldkommen Trosfrihed), om Studieforhold og Embedsbesættelser, om Kønnenes indbyrdes Forhold (fuldstændig Ligestilling) o. s. v. ere virkeliggjorte; i andre Riger træffer Klim Forhold, der kunne tjene som Karikaturer af de europæiske. Det hele er i Lighed med ældre Skrifter af tilsvarende Art (som Englænderen Swifts »Gullivers Rejser«) gennemført i en Slags Eventyrstil; næsten overalt er Skildringen lige saa udmærket ved Lune og frisk Opfindsomhed som ved Tankedybde. Bogen gjorde overordentlig Lykke og blev oversat paa ikke mindre end syv Sprog (allerede i 1742 paa Dansk).

Grunden til, at den blev skreven paa Latin, var efter Forfatterens egen Opgivelse den, at han ikke ønskede den i Hænderne paa Menigmand, der sikkert vilde misforstaa den; den blev trykt i Leipzig, rimeligvis fordi Holberg, der netop i 1741 var Universitetets Censor, hverken kunde finde det passende selv at forsyne den med sit »imprimatur« (»maa trykkes«) eller raadeligt at søge en af sine Embedsbrødre konstitueret for denne Bogs Vedkommende.

Ligefrem moraliserende optræder Holberg i de fleste Stykker af sine *Moralske Tanker*, 1744, en Samling af 63 populærfilosofiske Afhandlinger over mangfoldige meget forskellige Emner, som han drøfter fra et i høj Grad frisindet — ofte i religiøs Henseende fritænkerisk — Standpunkt; han taler her om Trosspørgsmaal (»Om Forstaaelse af Guds Væsen«, »Om at ransage sin Tro«, »Om Ikkekristnes Salighed«, »Om Trostvang« o. s. v.), om forskellige Laster og Fejl (»Karrighed og Ødselhed«, »Ærgerrighed«, »Affekteret Gravitet« o. s. v.), undertiden ogsaa om Emner af anden Art (»Om Satirer«, »Om Disputationer«, »Om Ægteskab«, »Om fremmede Ord i Modersmaalet« o. m. m.). Ogsaa dette Skrift, der paa mange Steder er helt lystigt, er af stor Vigtighed for Bedømmelsen af hele Holbergs Livssyn; i ikke ringere Grad gælder dette om hans 539 danske *Epistler* (Afhandlinger i Brevform), der udkom i fem Bind 1748—1754, det sidste efter Forfatte-

rens Død. Her er der en endnu større Afveksling i Emnerne end i »Moralske Tanker«; ikke alene filosofiske, religiøse og moralske, men ogsaa historiske, kritiske, landøkonomiske og adskillige andre Spørgsmaal omhandles i broget Mangfoldighed, snart i alvorlig Stil, snart i udpræget skæmtefuld Tone.

Ved sine Skrifter tjente den umaadeligt arbejdsomme Holberg, uagtet han led store Tab ved, at andre eftertrykte dem, hvilket Loven dengang ikke skærmede imod, en ikke ringe Formue, som han stærkt øgede ved kloge Omsætninger; for sin egen Person brugte han kun lidet ud over, hvad det kostede ham altid at gaa pynteligt klædt. I 1740 og 1745 købte han to Hovedgaarde i Sorøegnen og gjorde sikkert derved udmærket gode Forretninger. Formuen blev til sidst meget betydelig, og nu gjaldt det for ham at faa truffet en Afgørelse af, hvorledes den bedst kunde komme det Samfund, for hvis Tarv han altid havde arbejdet, til gode efter hans Død; sine norske Slægtninger brød han sig ikke om; han skyldte dem saa vist heller ikke stort. Rigdommen skulde bruges »til Publici Nytte, saa Efterkommerne ikke saa meget skal sige, at jeg har været Ejer af Midler, som at jeg har været Forvalter derover«. En Tid var det hans Plan at stifte »et lærd Societet, især for det danske Sprog« (Ep. 447), men da saadanne Selskaber imidlertid stiftedes af andre (Det danske Videnskabernes Selskab 1742 og Det danske Sel-

skab for Fædrelandets Historie 1745), nøjedes han foreløbigt med at oprette et Legat til »fattige Jomfruers Udstyr« og bestemte omsider hele Hovedmassen af Formuen for »Det ridderlige Sorøiske Akademie«, der efter i længere Tid at have været nedlagt blev genoprettet 1747. Herregaardene Brorup og Tersløsegaard bleve da slaaede sammen til et Baroni og testamenterede til Akademiet tilligemed en større Pengesum og Digterens Bogsamling; til Tak optog Regeringen ham i Friherrestanden. Den store Gave kom imidlertid Akademiet til gode tidligere end oprindeligt tænkt, idet Holberg allerede nogle Aar før sin Død lod Testamentets Bestemmelser træde i Kraft.

Al sin Tid havde Holberg haft et skrøbeligt Legeme og været tilbøjelig til Hypokondri; i Eftersommeren 1753 viste det sig, at hans Bryst var stærkt angrebet, og ved Aarets Udgang erklærede Lægen hans Tilstand for haabløs; hertil sagde han: »Det er mig nok, at jeg i al min Levetid har søgt at være en nyttig Borger i mit Fædreland, vil derfor gerne dø, siden jeg mærker, at mit Sinds Kræfter ej heller længere staa mig bi.« Saa lod han en Præst hente og modtog Nadverens Sakramente; hans Død indtraf Natten mellem den 27nde og 28nde Januar 1754. I Sorø Kirke hviler nu hans Lig i en skøn Marmorsarkofag.

— Holberg er, som sagt, sin Tidsalders eneste store danske Mand, om der end rundt om ham trivedes gode, ja endog særdeles betydelige Evner

og gjordes adskilligt værdifuldt Arbejde, ikke mindst af Professorer ved Universitetet, som i og efter Holbergs Tid jævnlig fik Tilgang af gode Kræfter. Blandt Videnskabsmændene er der dog næppe mere end en enkelt, der med nogen Ret kan kaldes hans Aandsfrænde; det er Populærfilosoffen Frederik Christian Eilschov. Han var født 1725 og døde allerede 1750, men i hans korte Levetid lykkedes det ham dog i Kraft af fremragende Evner og sjælden Arbejdsomhed at faa fuldført en Række af værdifulde Værker, der, sete under eet, gaa ud paa at hævde, at Filosofien kan og bør lægges til rette, saa dens Resultater kunne komme almindeligt dannede Læsere til gode, og at vise Muligheden deraf i Praksis. Atten Aar gammel udgav han sin første Bog, *En kort Anvisning til at eftertænke, indrettet efter de ustuderedes Begreb* (en populær Haandbog i Logiken); efter i sit 21nde Aar at have taget Magistergraden holdt han Forelæsninger ved Universitetet. Det var hans Hensigt at omhandle Filosofien i alle dens Underafdelinger paa folkelig Maade, saa vidt som muligt med Forbigaaelse af fremmede Ord og vanskeligt forstaaelig »Terminologi«; vor »Fru Moders Maal« var efter hans Overbevisning rigt nok, eller kunde i alt Fald uddannes til at blive det, til at give alle Forestillinger Udtryk. Dette Storværk hindrede Døden ham dog i at faa udført; hvad han fik fuldendt, var dog ikke lidet, først og fremmest de *Filosofiske Breve*, der udkom

1748 som Frugter af dyb og selvstændig Tænkning over meget forskellige Emner af almenmenneskelig Interesse, saaledes om Ungdommens frugtbare Undervisning, om Kvindens Ret til aandelig Udvikling og om Menneskenes Pligter mod Dyrene. I 1749 fulgte hans »*Fruentimmerfilosofi* eller alvorlige og lystige Samtaler med et Fruentimmer om det, der er nyttigt og fornøjeligt i alle Filosofiens Parter«. Eilschov viser sig i disse og andre Skrifter som en af vor Litteraturs skarpeste Tænkere og ejendommeligste Stilister, som en Mand, der, hvis han ikke var død saa ung, utvivlsomt vilde have givet vor Aandsudvikling et mægtigt Stød fremad. I religiøs Henseende staar han Rationalismen nær; uden just at ville slaa en Streg over Aabenbaringen mener han dog, at man kun kan føre sig dennes Resultater til gode ved Fornuftens Hjælp og under dennes stadige Kontrol; den »naturlige Religion« maa være Grundlaget. Paa Modersmaalets Udvikling fik Eilschov Indflydelse dels ved som Populærfilosof at vise en Form for Fremstillingen af den rene Tænknings Resultater, dels ved ligefrem at danne nye Ord, af hvilke ikke faa fik Hævd (Overflade, Omegn, Sædelighed, Tonekunst, Højskole, Valgsprog, sandsynlig o. s. v.); de fleste af dem findes i hans udmærkede, paa Latin skrevne *Betragtninger over, hvor vidt Modersmaalet kan anvendes i Videnskaben; med en Prøve paa en dansk Kunstordbog.*

Det var i den Holbergske Periode, at den Form

for Religiøsitet, man kalder Pietisme, blev den raadende i Danmark og Norge; i Tyskland, hvor den var opstaaet som en Protest mod den golde Ortodoksi, der i sin stærke Betoning af »den rene Lære« mere og mere naaede frem til at overse Kravene til et kristeligt Levned, bredte den sig til Norden og fik her under Kristian den Sjette sin fulde og i høj Grad ensidige Udvikling. I Sammenhæng hermed staar det, at Teologien som Videnskab i den Holbergske Periode maatte spille en langt mere underordnet Rolle end i den foregaaende; jo mere Pietismen, inden for hvilken jo alt til sidst flyder ud i religiøse Stemninger, griber om sig, des mindre Sans bliver der for teologisk Lærdom. Menigmands Trang til religiøs Læsning tilfredsstilledes ved en Mængde Prædikensamlinger, »Traktater« og »gudelige Betragtninger«, mest flove og smagløse, ofte for sund Følelse rent modbydelige med deres Svælgen i Suk og Salighed, i Jesu Blod og Jesu Kys; alene Titlerne paa nogle saadanne kunne være ret oplysende; et af Hovedværkerne er J. Hegelahrs »En liden Traktat om Jesu Vunder og saarede Sjæl«, andre hedde »En hellig Anatomi ved Guds hellige og kraftige Ord«, »Nogle med Blod besprængte Blomster«, »Lystmad eller Forældre- og Børnekonfekt«. Den Mand, der ved sin Stilling og sin Personlighed udøvede den største Indflydelse paa det kirkelige Omraade, var Kristian den Sjettes Hofpræst Bluhme — han fik i 1736 Konfirmationen indført og var den ivrigste

i Kampen mod alle frisindede Skrifter, saaledes mod »Niels Klim« —, men som Forfatter virkede han kun lidet. I de teologiske Fag var en anden udpræget Pietist, Erik Ludvigsen Pontoppidan, født 1698, en Tid Biskop i Bergen, død som Universitetets Prokansler (øverste Tilsynsmand) 1764, den mest fremtrædende Skribent. Paa Folkets kirkelige Opfattelse fik han stor Indflydelse ved sin autoriserede Skolebog *Sandhed til Gudfrygtighed udi en Forklaring til Luthers liden Katekismus,* 1737*), der i Danmark brugtes i alle Skoler og ved Konfirmationsundervisningen, indtil den i 1794 afløstes af Balles Lærebog; i Norge er den endnu i Brug; hans i sin Tid meget læste teologiserende Roman *Menoza, en asiatisk Prins, der drog Verden omkring og søgte Kristne . . . men fandt lidet af det, han søgte,* er et kejtet og ingenlunde aandfuldt Arbejde, som dog har en Del Interesse ved det Lys, de i den udtalte Domme kaste over det 18de Aarhundredes Pietismes Opfattelse af sig selv saa vel som af sine Modsætninger og af mangfoldige af Tidens Livsytringer. Mere Værd for Efterverdenen have Pontoppidans histo-

*) »Pontoppidans Forklaring« bliver i vore Dage meget haanligt omtalt, især af dem, der kun kende den af Navn. I Virkeligheden er det en mere udpræget kristelig Bog end Balles Lærebog og fyldestgør med alle sine formelle Mangler dog altid noget bedre end denne de Krav, der maa stilles til en saadan Bog i Retning af almen forstaaelig Udtryksmaade.

riske og statistiske Arbejder, især hans paa Tysk skrevne *Annales ecclesiae Danicae oder Kirchen-Historie des Reichs Dännemarck*; ukritisk og, især i sine første Afsnit, ofte unøjagtig, som den er, regnes den dog endnu for uundværlig ved sine mange Aftryk af Aktstykker, hvortil Originalerne nu ere tabte; vigtige Oplysninger findes ogsaa i hans *Gesta et vestigia Danorum extra Daniam* (»om, hvad Danskere have udført, og om de Spor, de have efterladt sig uden for Danmark«). Pontoppidan var for øvrigt et Mønster paa, hvad Tiden kaldte en »Polyhistor«, ɔ: en lærd, der gav sig af med mange forskellige Videnskaber. Et af hans mest agtede Værker er saaledes *Den danske Atlas*, en i syv Bind med stor Flid udført statistisk-topografisk Beskrivelse af Danmark; i Naturvidenskabens Tjeneste virkede han ved sit *Forsøg til Norges naturlige Historie*, som Sproggransker ved en *Samling af rare* [ɔ: sjældne] *norske Ord*, der syntes ham egnede til at afløse de i Sproget indvandrede fremmede, samt ved en god Afhandling om sønderjydsk Mundart, hvilken han hævder som ægte og oprindeligt dansk.

Studiet af nordisk Maal fremmedes med stor Flid af Frederik Rostgaard. Han levede 1671—1745; efter i en Række af Aar at have studeret i Udlandet (Jura, gamle Sprog og Historie) blev han Gehejmearkivar og optagen i Adelstanden — han var meget rigt gift med en Halvsøster til Dronning Anna Sophia Reventlow. Rostgaards

litterære Hovedbedrift er de udførlige Samlinger til en dansk Ordbog, som han tilvejebragte til Dels paa Grundlag af Peder Syvs efterladte Papirer; Værket blev aldrig fuldendt eller trykt; det findes nu, i 21 Foliobind, paa det kongelige Bibliotek.

En langt rigere Begavelse var Jens Højsgaard, der var født 1698, i en Række af Aar var Universitetspedel og døde som Klokker ved Trinitatis Kirke 1773. Af Sprogkundskaber, erhvervede ved Læsning, havde han maaske ikke særdeles mange; det nordiske Oldsprog kendte han i alt Fald ikke stort til. Men han havde et overordentlig fint Øre for Modermaalets Ejendommeligheder, var en glimrende Iagttager, især paa Lydlærens Omraade, og lagde med en ofte helt forbavsende Genialitet sine paa egen Haand erhvervede Resultater for Dagen. Foruden et Par mindre Afhandlinger, af hvilke *Om nogle Stykker i den danske Orthografi*, hvori han kæmper for en fornuftig og følgerigtig Retskrivning, er den vigtigste, udgav han en dansk Sproglære i to Dele, *Accentueret og raisonneret Grammatica* og *Methodisk Forsøg til en fuldstændig dansk Syntax*. Det sidstnævnte Arbejde, der endnu ikke er afløst af noget bedre, udmærker sig »ved sin kunstrette Ordning, sin rige Samling af Eksempler og sine sproglige Regler, der ikke ænse herskende Misbrug« (N. M. Petersen); i det hele har Højsgaard Krav paa at nævnes som den skarpsindigste og nøjagtigste Gransker af dansk Sprog i Tiden før Rask.

Et meget omfattende Materiale til Studiet af det gamle Nordens Historie og Kulturforhold indsamlede den lærde Islænder Arne Magnussen, født 1663, død som Professor 1730, under et længere Ophold paa sin Fødeø; det var en uhyre Skat af gamle Haandskrifter, han førte til Danmark. Af den gik imidlertid omtrent to Trediedele tabt ved Ildebranden 1728; Resten, forøget med, hvad han senere bragte til Veje, bevares nu under Navn af den Arnæmagneanske Samling sammen med Universitetsbiblioteket. — En mærkelig historisk Skribent var den ogsaa som retsvidenskabelig Forfatter kendte Sønderjyde Andreas Højer, 1690—1739. Hans første Bog, en *Kortfattet Danmarkshistorie*, i hvis Fortale han skarpt angreb andre Historikere, deriblandt Holberg, vakte en Del Forargelse ved sine Udtalelser om forskellige Kongers Privatliv og blev for en Tid beslaglagt; dog blev Højer senere kongelig Historiograf og omhandlede som saadan især Frederik den Fjerdes Historie med megen Dygtighed; det meste af, hvad han skrev, var paa Tysk. Grundlægger af den kritiske Historieforskning i Danmark blev Hans Gram. Han var født 1685, Søn af en lærd jydsk Præst, af hvem han blev saa grundigt undervist, at han allerede som ung Student kunde forbavse Samtiden ved sine store Kundskaber, især i Græsk. I dette Sprog blev han i 1714 Professor og virkede nu i henved en Snes Aar mest som Filolog og Bibelkritiker, idet

han dog ogsaa syslede med historiske Studier; til kongelig Historiograf udnævntes han i 1730, og Aaret efter blev han Gehejmearkivar. Som saadan fik han Adgang til en for en stor Del hidtil unyttet Skat af historiske Kildeskrifter, hvilke han brugte med overordentlig Skønsomhed, ikke mindst til at forsyne ældre Forfatteres Værker med Rettelser og Tillæg. Blandt hans herhen hørende Arbejder maa særligt nævnes den af Langebek fuldendte Udgave af *Kristian den Fjerdes Historie* af Niels Slange (1657—1737) samt frem for alt Udgaven af Meursius's (en i sin Tid indkaldt Nederlænders) *Historia Danica*; Grams mangfoldige Noter til dette i sig selv ubetydelige og fejlfulde Værk udgøre tilsammen »ikke alene det ypperste af Grams Skrifter, men et endnu uundværligt Hjælpemiddel for enhver Gransker i Fædrelandets Historie«. Her som altid viser Gram, at »det gælder om ikke at gentage blindt hen, hvad der alt er sagt, men at prøve, hvad der siges, af hvem det siges, at afveje Kildernes Troværdighed og overalt nøje at klare sig, om det angivne er muligt, om det er sandsynligt og rimeligt eller endeligt bevist. Kun gennem saadanne Særstudier kunne vi« — sagde han — »komme til et Fremskridt i den historiske Videnskab som det, hvortil man er naaet i Tyskland og Frankrig«. Frugterne af sine Granskninger fremlagde han dernæst i en Række Afhandlinger om mere eller mindre vigtige Emner, saa vel rent historiske som sproglige: Om

Kristian den Andens Religionsreformation, om *Kristian den Andens Medfølgere ud af Riget, Forbedringer til Valdemar Kristoffersens* [*Atterdags*] *Historie,* om *Krudtets Opfindelse og Brug i Danmark,* om *Ordet Arildstid,* om *Danske Ord og Talemaader, af det angelsaxiske Sprog forklarede,* o. s. v. Disse Afhandlinger lod han trykke paa Dansk i de Skrifter, der udgaves af det efter hans Tilskyndelse i 1742 stiftede »Det kongelige danske Videnskabernes Selskab«, blandt hvis Medlemmer indtil vore Dage de mest fremragende lærde have sat en Ære i at regnes, og i hvis Samlinger mangfoldige Arbejder af stor Værd ere fremkomne. Andre Afhandlinger af Gram bleve skrevne paa Latin, i hvilket Sprog han rørte sig med større Lethed end i det danske, saaledes hans *Undersøgelser over den danske og norske Litteratur før Universitetets Stiftelse,* »et Mesterstykke af litterærhistorisk Skildring, hvor man ikke ved, hvad man mest skal beundre, Tegningens Nøjagtighed eller Farvernes Livlighed«. Gram døde 1748. Noget sammenhængende Storværk fik han ikke efterladt sig, men hans Arbejder ere Vidnesbyrd om en saa fremragende Evne til »forsigtigt at faa adskilt Digt fra Sagn og Sagn fra historisk Sandhed«, at de derved ere blevne af afgørende Betydning for hele vor følgende Historiegranskning.

I 1739 skaffede Gram, som var en rig og hjælpsom Mand, en fattig teologisk Kandidat, den jydske Præstesøn Jakob Langebek, en Plads

ved det kongelige Bibliotek og gav ham omtrent samtidigt Ophold i sit Hus. Langebek havde allerede i en ganske ung Alder skaffet sig gode historiske Kundskaber og gjort sig kendt som Medudgiver af Hefteskriftet *Dänische Bibliothek*; hos Gram vedblev han sine Studier af Danmarks Historie og syslede tillige med Bearbejdelsen af det meget omfattende Ordbogsstof, som Rostgaard havde samlet. I 1745 stiftede han »Det kongelige Selskab for Fædrelandets Historie og Sprog«, som hvis Leder han udgav de seks første Bind af *Danske Magazin* med dets mange »Optryk af saadanne sjældne historiske Aktstykker og lignende Dokumenter, som ere lidet kendte eller kunde befrygtes helt at forsvinde ud af Verden«; Indledningerne og Noterne skrev Langebek for største Delen selv og viste sig i disse Arbejder som en meget grundig Forsker og skarpsindig Kritiker. Ligesom Gram, hvem han afløste som Gehejmearkivar, fik han kun udført selvstændige Værker af mindre Omfang; et Fortrin har han for sin Lærer: det, at han med langt større Omhu og Held end denne stræbte at holde Modersmaalet rent for fremmed Indblanding. Et af hans værdifuldeste Arbejder er den store Samling fædrelandshistoriske Kildeskrifter, han udgav fra 1772, *Scriptores rerum Danicarum medii aevi* (»Den danske Middelalders Historieskrivere« — Ælnoth, Svend Aagesøn, Thomas Gheismer o. s. v.). Han døde 1775. — Værdifulde Skrifter fra samme

Tidsrum ere endvidere Tycho de Hofmans *Historiske Efterretninger om velfortjente danske Adelsmænd* og Laurids de Thurahs *Den danske Vitruvius* med dens Billeder og Beskrivelser af mærkelige danske Bygninger.

I det Spor, der var vist af »den lærde Tids« dygtige Naturgranskere og Matematikere, fulgte faa; dog fortjener Ole Rømers Lærling Peder Horrebow, en fattig Fiskersøn fra Løgstør, at nævnes. Han var født 1679, maatte kæmpe med de trangeste Kaar og blev først Student 24 Aar gammel; til Matematiker og Astronom opdrog han sig selv, indtil Rømer tog ham i sit Hus som Medhjælper. Først efter en lang Række af Lidelser og Krænkelser opnaaede han et Professorat ved Universitetet; baade før og senere udviklede han i Skrifter, der have skaffet ham et agtet Navn, Rømers og sine egne Lærdomme. Han døde 1764.

— I det Holbergske Tidsrum var saa at sige enhver studeret Person »Poet«, og en overvældende Mængde af dem lod deres Vers trykke. Det meste af, hvad der saaledes fremkom, var aandløse Rimerier, smagløse og til det yderste unaturlige og skabagtige; Tiden var dog fornøjet med, hvad der i saa Henseende bødes den; overalt i Læseverdenen skortede det paa Smag. De faa virkelige Digtere nød til Dels kun ringe Yndest, medens taabelige Rimsmede æredes højt; Falster,

Sorterup og Stub maatte træde i Skygge for Mænd som Reenberg og Wadskiær.

Christian Falster var en Præstesøn fra Lolland, født 1690. Nitten Aar gammel, Aaret efter, at han ved sin Studentereksamen havde forbavset Professorerne ved sine Kundskaber, blev han »Hører« ved Nykøbing Skole; tre Aar senere udnævntes han til »Conrektor« (Overlærer) ved Latinskolen i Ribe og endelig til dennes Rektor; som saadan indlagde han sig saa store Fortjenester, at Skolen sagdes under ham at være bleven til »et andet Athen«; flere Gange blev der tilbudt ham Embede som Professor ved Universitetet, men han vægrede sig ved at modtage det, fordi Forholdene ved Højskolen dengang vare saaledes ordnede, at den Videnskabsmand, der f. Eks. »med Liv og Sjæl havde lagt sig efter de østerlandske Sprog, kunde blive nødt til at overtage Geometri, hvis første Elementer han næppe kendte«. Falster var en af sin Tids dygtigste Filologer, og i denne Egenskab var han kendt ogsaa i Udlandet. Hans Hovedværk paa dette Omraade var *Amoenitates philologicae* (»Filologiske Herligheder«). Titelen er vildledende; den skyldes heller ikke Falster selv, som vilde have kaldt Bogen »Sermones varii«, ɔ: Blandede Afhandlinger. Med den klassiske Filologi har dette Værk paa nogle Kapitler nær »intet andet at gøre, end at det (desværre!) er skrevet paa Latin, hvilket Sprog Falster skrev mesterligt, om end just ikke

med den Renhed, som nu kræves, og at der stadigt søges Paralleler for de deri behandlede Spørgsmaal fra de klassiske Skribenter. Ellers indeholder Værket en rig Fylde af Betragtninger over religiøse og moralske, litterære og sociale Spørgsmaal m. m., sædvanligt under Form af Referater af Samtaler. Disse vise os Forfatteren som en særligt i religiøs Henseende strengt konservativ Mand, derhos som en overordentlig human, grundigt gennemdannet og aandrig Personlighed, og de yde overmaade rige Bidrag til at kaste Lys saa vel over Forfatterens egne personlige Forhold som over det hele aandelige Liv i hans Samtid« (M. Cl. Gertz). — Sin digteriske Evne lagde Falster for Dagen i smukke *Oversættelser* af romerske Poesier (en Satire af Juvenal, Ovids »Tristia«, ɔ: Klagebreve); stærkest viser den sig dog i hans elleve originale *Satirer*, enkeltvis udgivne 1720—1742. Saa vel ved sine Emner som ved hele sin Karakter adskiller Falsters Satiredigtning sig meget bestemt fra Holbergs; Forskellen kan man i Korthed betegne ved at fremhæve, at Falster i Grunden slet ikke er Komiker. Allerede i sit første satiriske Digt, *Disse Tiders onde Optugtelse,* svinger han uden et Smil paa Læben sin broddede Svøbe mod de Forældre, som lade deres Børn vokse op i Lediggang og Overdaadighed, uden Tugt og i Foragt for det hjemlige; de fortjene en Plads »ved Corfitz Ulfelds Side«; i *Den uforsvarlige Recommendation* med

Angrebene paa dem, der ved deres Indflydelse skaffe uværdige Personer Forfremmelse, i *Gerrigheds Afhandling,* i *Verden som et Dolhus* (Galehus), i *Om falske Venner* o. s. v. er det »Harmen, der er Versenes Moder«. Selv hvor Satirernes Titler kunde synes at vise Slægtskab mellem de to, hver paa sin Maade moraliserende Digtere, er Ligheden kun af rent udvendig Art, hviler kun i Emnet: den unge Mand, som Falster lader komme hjem fra *Den daarlige udenlandske Rejse,* er ikke som Jean de France en Nar, der smører sig med Snustobak om Munden og knapper sin Kjole bag paa, men en i Udlandet bundfordærvet ryggesløs; i Satiren *Den utidige Rangsyge* er der intet Glimt af den godmodige Humor, der præger »Den honnette Ambition«. Medens Holberg væsentlig ser de menneskelige Fejl som Latterligheder og revser dem ved at lade dem fremtræde i komisk Belysning, tager Falster langt mere haardhændet paa Sagen; Daarskaben er for ham ikke til at le ad, men til at harmes over. Hvad der giver hans Satirer Værd, er da, næst Formens hele Klarhed, det forholdsvis rene Sprog og de kraftigt klingende Vers, først og fremmest det Vid og den Skarpsindighed, hvormed han opfatter, skildrer og revser Synd og selverhvervet Taabelighed. — Falster døde 1752; i sine sidste ti Aar udgav han næppe andet end lidet betydelige Lejlighedsdigte.

Jørgen Sorterup var født 1662 og døde 1723 som Provst i Lyderslev i Stevns Herred,

hvor han en Række af Aar boede i Nærheden af Peder Syv, til hvem han kom til at staa i nært Forhold. Foruden nogle Afhandlinger om filologiske og nordisk arkæologiske Emner skrev han Lejlighedsdigte og plumpe, uvittige Satirer i Tidens almindelige skruede Stil; til en virkelig Digters Rang hæver han sig kun i sine i 1716 trykte fem *Nye Heltesange om Kong Frederik den Fjerdes Sejervindinger 1715.* Selv siger han i sit Indledningsdigt, at han vil »ret paa Gammeldags en Kæmpevise kvæde«; det, mener han, passer bedre til Emnet end, som Tidens Smag maaske snarere kræver, at snakke op om Mars, om »den treforked Herre Neptunus« og om de »Nerides, der begræde, at Havets Skryde-Strøm dem skænkte lutter Blod«. I Virkeligheden er det da ogsaa lykkedes Sorterup paa mange Steder at give en smuk Genklang af Folkevisens Toner, ikke mindst ved hele Versbehandlingen og ved sin Brug af Omkvædet; helt har han ikke undgaaet den Slags noget søgte og kunstlede Vendinger og Billeder, som de fleste af hans samtidige svælgede i, men gennemgaaende ere Heltesangene jævnt og naturligt skrevne, kraftigt malende og stemningsfulde; ikke faa Enkeltheder have endog et helt storslaaet Præg.

Tidsalderens ypperste verdslige Lyriker var Ambrosius Stub, Søn af en fynsk Landsbyskrædder og født 1705. Tyve Aar gammel gik han fra Odense Skole til Universitetet, men har

næppe der studeret med synderlig Iver; i alt Fald tog han aldrig nogen Embedseksamen og forlod omsider Hovedstaden for at søge sit Udkomme anden Steds. I en Række af Aar førte han et omflakkende Liv, snart i forskellige Købstæder eller paa Landet, og nærede sig vel ved at give Undervisning, snart paa Herregaarde, hvor han dels var Huslærer, dels Skriver; gift blev han, da han var tredive Aar gammel, men blev rimeligvis ikke længe efter Enkemand. Endelig havnede han i Ribe, hvor han de sidste Aar af sit Liv nærede sig ved at give nogle velstaaende Borgeres Børn Privatundervisning, og der døde han 1758 i stor Fattigdom. Af Stubs Digte blev næppe mere end et enkelt trykt, medens han levede, og det er derfor umuligt nu at faa Rede paa, hvor meget han har skrevet; først i 1771 udkom der en lille Samling af hans Poesier; den er senere flere Gange optrykt i forøgede Udgaver. Vi kende ham nu som en fin og ejendommelig Lyriker, der i mærkelig Grad har holdt sig fri for det Hang til Svulst og Forskruethed, som er fælles for næsten alle Tidens Poeter; det allermeste af, hvad han har efterladt sig, tiltaler ved Følelsens Friskhed og naive Elskværdighed og ved den Smag, hvormed Udtrykkene ere valgte. Han er en varmt følende og oprindeligt livsglad Natur, hvem det ligger nærmest at se lyst paa Tilværelsen og glæde sig over Livet og det skabte; af alle danske Digtere er han vel den første, hos hvem man

— som i Sangen »Den kedsom Vinter gik sin Gang« og »Du dejlig Rosenknop« — møder udpræget Kærlighed til Naturen og aaben Sans for dens Skønhed i smaat som i stort; om, at han har raadet over et ikke ringe Lune, vidne flere af hans improviserede Epigrammer. Ikke sjældent slaar dog hos den fattige og oversete Digter Livsglæden over i et dybt Vemod, der afføder alvorsfulde Kvad, som i Skønhed og Inderlighed ikke staa tilbage for hans glade Sange; kendt er saaledes hans Mesterværk »Hvad vindes ved Verdens vidtløftige Hav«; flere af hans bedste Digte ere »gudelige Arier«, der, baarne af dyb Alvor og inderlig Tro og udmærket velklingende, som de ere — Stub er overhovedet en af vore mest »musikalske« Digtere — staa paa Højde med Brorsons ypperste Frembringelser.

Stort Ry som Digter nød Tøger Reenberg, der var født 1656 og døde som Landsdommer i Jylland 1742. Mellem alle hans Frembringelser — Satirer, Læredigte, Lejlighedsvers, Viser o. s. v. — findes der næppe et eneste, der kan have Interesse for en Nutidslæser ud over den rent historiske; af Fantasi og sund Følelse er der lige saa lidt som af Lune og Smag, og det eneste Udbytte, hans Produktion kan give os, er en forøget Erkendelse af, hvor daarligt Tiden overhovedet mægtede at skønne over, hvad der er Poesi, hvad ikke. Som et hans »Hovedværker« maa nævnes *Forsamlingen paa Parnas,* hvori han giver en Del

nordiske Poeter — de tænkes samlede om Apollo og Minerva for at konkurrere til den Plads paa Digterbjærget, der er bleven ledig ved Arreboes Død — deres Skudsmaal; det andet er en *Ars poëtica* (rimet Afhandling om Digtekunstens Teori) aandløs overalt, i meget helt barnagtig. Det eneste af Reenbergs Digte, der i længere Tid holdt sig i Live i Folket, og som endnu af og til nævnes til hans Ære, er den grovkornede *Drikkevise* »I et Vinhus jeg skal sige mit Farvel og sættes ned«; ved den er der at mærke, at den er oversat efter en tysk Sang, der igen er Omarbejdelse af en latinsk Original.

Mere fornøjeligt kan det være at gøre sig kendt med et og andet af Christian Frederik Wadskiærs Digte, for saa vidt disse ofte byde paa adskillig »ufrivillig Komik«. Han var født 1712 og døde 1779; en Tid lang maatte han, der sad inde med ikke ringe Herredømme over Sproget og en udviklet Færdighed i at skrive letløbende Vers, nære sig væsentlig som Lejlighedspoet, men han naaede dog i en forholdsvis ung Alder at blive Professor ved Sorø Akademi og udnævntes senere til Professor i Latin ved Universitetet; tillige fik han det Hverv som »Censor« at afgøre, hvilke danske Vers det maatte tillades at befordres i Trykken. Hans Samtid priste hans Værker i høje Toner; i Virkeligheden er han et rent Vrængebillede af en Digter; hans Syn paa Livet er indskrænket, hans Billedflom smagløs, ofte næsten

til Grænsen af det afsindige; som Alvorsmand er han til det yderste svulstig, i sin Skæmt vidløs og raa.

Højt over Mængden af Præster og andre, som skrev og udgav Salmer og aandelige Sange, hæver sig den aandfulde Digter Hans Adolf Brorson. Han var en Præstesøn fra Randrup i Sønderjylland og født 1694; i Attenaarsalderen kom han fra Ribe Latinskole til Universitetet, men endnu fem Aar efter var han ikke naaet saa vidt, at han kunde underkaste sig Embedseksamen. Grunden hertil var ikke, at han lod det mangle paa Flid, men nærmest den, at han spredte sine Interesser paa forskellige Fag og foruden Teologi lagde sig efter Historie, Sprog og Naturvidenskaberne; saa stærkt anstrengte han sig for at skaffe sig Kundskaber, at han blev syg deraf og maatte ty til Hjemmet for at komme til Kræfter. Nogen Tid tilbragte han saa i Randrup — Faderen var død, Moderen gift med Eftermanden — og var derpaa Huslærer i Løgumkloster; under Opholdet der genvandt han sin Helbred saa nogenlunde; der var det vel ogsaa, han blev kristeligt vakt og ført ind i den Aandsretning, Pietismen, som han senere trofast fulgte; der endelig fik hans Stemningsliv Vækst ved Kærligheden til en ganske ung Pige, som senere blev hans Hustru. Næsten fire Aar tilbragte han i Løgumkloster; saa døde hans Stiffader, Præsten i Randrup, Brorson fik Løfte

paa Kaldet og tiltraadte det i 1727 efter nu endelig at have taget sin teologiske Embedseksamen. I 1729 blev han Præst (»dansk Diakon«) i Tønder og traf der paa den Uskik, at man ved Gudstjenesten, skønt der prædikedes paa Dansk, brugte tyske Salmer. For at raade Bod derpaa lod han, der alt i Randrup havde begyndt sin Digtervirksomhed, trykke adskillige Salmer, han dels havde forfattet, dels oversat fra Tysk; de udkom i smaa Hefter. Af disse indeholdt det første, fra 1732, ti »Julesalmer, enfoldig og i Hast sammenskrevne«, deriblandt flere af Brorsons allerkosteligste Frembringelser: *I denne søde Juletid, Den yndigste Rose er funden, Her komme dine arme smaa* og *Mit Hjerte altid vanker*; senere kom »Paaskesalmer« i flere Hefter, og i 1739 samledes det hele samt adskilligt nyt i en større Bog, *Troens rare Klenodie.* Denne indeholder 257 Salmer, af hvilke dog omtrent de to Trediedele ere Oversættelser; blandt Originalerne findes foruden de allerede nævnte saa fortræffelige Ting som *Et helligt Liv, en salig Død, Jeg gaar i Fare, hvor jeg gaar* og *Op, al den Ting, som Gud har gjort.* Til Biskop i Ribe Stift udnævntes Brorson i 1741, efter at hans Digtning havde bragt ham i Gunst hos Kong Kristian den Sjette. Sit Embede røgtede han, der var en mild og elskelig Mand, men dog, naar det gjordes nødigt, kunde optræde med Myndighed, meget samvittighedsfuldt, og hans Ry som Prædikant var ikke ringere end det, han nød i Egen-

skab af Salmedigter. Han døde 1764 og efterlod sig i Haandskrift en Del aandelige Sange, der af hans Søn bleve udgivne under Titelen *Svanesang*. Ikke faa af dem ere uden Værd, men Samlingen indeholder dog blandt sine 70 Stykker udmærkede Ting, først og fremmest det vidunderligt længselsfulde Suk efter Forløsning fra »Verdens Jammerdal«: *Her vil ties, her vil bies.*

Som alle ægte Digtere har Brorson Krav paa at dømmes og værdsættes efter sine bedste, virkelig beaandede Frembringelser; hvad der ikke duer, kan og bør man lade ligge. Nægtes kan det imidlertid ikke, at meget af det, han efterlod sig, er uden poetisk Værd; en Del af hans Salmer ere kun rimet Prosa, i andre er Tonen snart i høj Grad overspændt, snart sygeligt klynkende. Sammenlignes han med Thomas Kingo, vil man finde, at han er en mindre kraftig, en langt blødere, mere sværmerisk-romantisk Natur end denne, over hvis pragtfulde Billedsprog han lige saa lidt raader som over hans mægtige Tonefald. Brorsons virkelig fortræffelige Salmer — og af dem er der mange — ere imidlertid ikke alene ligesom den store Forgængers prægede af den dybeste Tro og den inderligste Kærlighed til Gud, men ogsaa baarne af en ofte helt gribende Stemningsfylde, en egen andagtvækkende Lyrik, der kommer herligt til Orde i de ofte med fremragende Kunst magtede Versformer. Af alle danske Digtere før Evald er Brorson den mest glimrende

Versifikator; at han som saadan undertiden falder ud i tomt Kunstleri, saa det hele bliver Klingklang, hænger lige saa nøje sammen med Tidens Smag, dens Hang til Pynt og Snørkler, som det, at hans Stemning ikke sjældent slaar over i svømmende Sentimentalitet, hænger sammen med den udprægede Pietisme.

— Blandt de Skrifter, som i det foregaaende ere nævnte, er der kun faa, der med nogen Ret kunne regnes for »Morskabslæsning«, og fra ældre Tid forelaa der ikke meget af den Slags; nogle mere eller mindre moderniserede Middelaldersromaner og Fortællinger som den om Olger Danske, om Karl den Store, Roland, Hr. Peder med Sølvnøglen, De syv vise Mestre o. s. v. optryktes vel stadigt, og allerede i Begyndelsen af Aarhundredet fandt driftige Boghandlere (Bogtrykkere) deres Regning ved at lade fremmede Prosahistorier af nyere Oprindelse oversætte og udgive paa Dansk. Men det var dog først i Holbergs Tid, at man ret tog fat paa ved Indførelsen af udenlandske Sager at imødekomme de nogenlunde oplystes Trang til anden Læsning end den væsentligt opbyggelige; fra Frankrig og England forsynede man sig da med Fortællinger og Romaner. I 1727 kom saaledes en Fordanskning af Fénélons *Telemaque*, en »Statsroman, hvilken under det eftertænkelige Levneds Beskrivelse om Telemacho, Ulyssis Søn, forestiller, hvorledes kongelige og fyrstelige Prinser paa den artigste Maade til den retskafne Statskunst og

Sæders Lærdom ere at anføre og ledsage«; Bogen var skreven som Vejledning for en fransk Kronprins, der skulde lære Regentens Pligter at kende, men i det hele saa rig paa livlige Skildringer og almindelig »god Morale«, at det vel kan forstaas, at den fik Udbredelse i vide Kredse ogsaa hos os. Endnu større Lykke gjorde Engelskmanden Richardsons Romaner, da de fra 1731 udkom i dansk Oversættelse, først »*Clarice*, det er den for sin Dyd og Dejlighed prisværdigste, men derhos ulyksaligste Hertuginde af Miland«, dernæst »*Pamela* eller den belønnede Dyd«. Den sidstnævnte, der er affattet i Brevform, hørte i lang Tid til »den fine Verdens« Yndlingslæsning; Holberg selv regner den blandt de »gode Romaner, saasom den er fuld af adskillige gode Sentimens*) og viser Eksempel paa Dyd og Ærlighed«; nu ville kun de færreste have Taalmod nok til at arbejde sig gennem dens fire tykke Dele med deres udtværede Skildringer af de menneskelige »Passioner«, deres Redegørelse for, hvorledes det gaar »en fatig ung Kammerpige, som en stor Herre havde forelsket sig udi, og som han med Vold og al optænkelig List søgte at overvinde; men hendes Dyd og Kyskhed var saa stor og bestandig, at hun ved intet Middel kunde bringes til at accordere**) ham nogen usømmelig Faveur***), hvorudover

*) Følelser.
**) tilstaa.
***) Gunst.

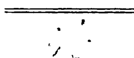
hans ublu Elskov omsider forvandledes til Estime og Admiration*), saa at han, uanset Standens Ulighed, tog hende til Ægte.« Sentimental er Bogen til det yderste, og dens Personer i tilsvarende Grad blottede for sand Menneskelighed; dens Moral samler sig i Hævdelsen af, at »Dyden er den elskværdigste og fortræffeligste af alle Ting i Verden«. — Langt sundere Læsning bød Daniel Defoes Fortælling, der 1741 udkom paa Dansk under Titlen »Den navnkundige Englænder *Robinson Crusoes Levned og meget sælsomme Skæbne*«, og som mødtes med saa meget Bifald, at den fremkaldte en Mængde mere eller mindre tarvelige Omarbejdelser, Fortsættelser og Efterligninger.

— Allerede i 1749 taler Holberg om den fremblomstrende periodiske Litteratur, om de mangfoldige Tidsskrifter, der, fra først af indrettede efter engelsk Mønster (Spectator, ɔ: Tilskuer), søgte at virke ved oversatte og originale Afhandlinger af moraliserende, filosofisk eller paa anden Maade oplysende Indhold. Flere af dem fik ikke ringe Udbredelse; de vare gennemgaaende skrevne i populær Form og have i det hele virket stærkt paa Almenheden, ikke mindst ved at tilskynde Læserne til at sysle med og tænke over Emner, som de fleste af dem hidtil havde regnet for sig uvedkommende eller endog ingen Anelse haft om. De ældste af disse Tidsskrifter vare oversatte fra

---

*) Agtelse og Beundring.

fremmede Sprog, Svensk og Engelsk, men allerede før Midten af Aarhundredet udgav Jørgen Riis det første originale, der kaldtes *Den danske Spectator*; fra et frisindet Standpunkt og ikke uden Vid søger han at paavise og at revse de Laster og Taabeligheder, der efter hans Mening staa den sunde menneskelige Udvikling haardest i Vejen, ikke mindst Hykleriet, det lærde Pedanteri og Foragten for det nationale; saavel i Livssyn som i Fremstillingsmaade og Stil viser han sig i ikke ringe Grad paavirket af Holberg. Betegnende for Tidsaanden er det, at et af Periodens mest læste og indflydelsesrige Tidskrifter udgaves af en i København bosat Tysker og paa dennes Modersmaal; det hed *Der Fremde,* og dets Udgiver Johann Elias Schlegel. Da Schlegel som femogtyveaarig Mand kom til Danmark, havde han allerede vundet et agtet Navn som Skuespildigter; nu begyndte han at lægge sig efter dansk Sprog og Historie og blev nogle Aar senere, yndet og anbefalet, som han var, af Holberg, udnævnt til Professor ved Sorø Akademi. Sit Tidsskrift udgav han i 1745—46; det er helt igennem livligt og smagfuldt skrevet, dets Satire lys og lemfældig; for Eftertiden har det Værd ved sin Rigdom paa kulturhistoriske Oplysninger og ved sine klare og sunde Domme over Tidens Forhold og Litteratur.

Litteratur

Om de i Bogen nævnte Forfattere vil der, foruden i de større Haandbøger, kunne findes gode og fyldige Oplysninger i C. F. Brickas »Biografisk Lexikon«. Desuden henvises til følgende Skrifter om

Brorson: A. D. Jørgensen: H. A. Brorson.

Eilschow: »Vor Ungdom« 1888.

Falster: Chr. Thaarup: Afhandling i Thaarups Udgave af Falsters Satirer. — Chr. Brun: Falsteriana.

Gram: Jens Møller: Hans Grams Levned og Fortjenester. I »Mnemosyne« 1810. — Historisk Tidsskrift V R. 4.

Højer: H. F. Rørdam: Historiske Samlinger og Studier.

Holberg: Tre latinske Epistler, paa Dansk ved I. Levin. — Scheibe: Holbergs Levned, paa Dansk ved C. Evald. — C. W. Schmidt: Om Holbergs Levned og populære Skrifter. — Fr. Winkel Horn: Ludvig Holberg. — G. Brandes: Ludvig Holberg, et Festskrift. — O. Skavlan: Holberg som Komedieforfatter. — C. Bruun: Holberg som Lærer i Historie. — J. Paludan: Om Holbergs Niels Klim. — E. Holm: Holbergs Betydning for Aandsliv og Videnskab; i Historisk Tidsskrift V R. 4.

Højsgaard: Personalhistorisk Tidsskrift III R. 3.

Langebek: Historisk Tidsskrift V R. 4.

Pontoppidan: Jens Møller: Erik Pontoppidans Levnetsløb.

Rostgaard: Chr. Bruun: Frederik Rostgaard og hans Samtid.

Sorterup: Fr. Barfod i Brandt og Helvegs Psalmedigtning.

Stub: Fr. Barfod i sammes Udgave af Stubs Digte.

Forfattere

Side

BRORSON 56
EILSCHOW 38
FALSTER 49
GRAM. 44
HOFMANN 48
HØIER 44
HOLBERG 2
HORREBOW 48
HØJSGAARD 43
LANGEBEK 46
MAGNUSSEN 44
MEURSIUS 45
PONTOPPIDAN 41
REENBERG 54
RIIS. 62
ROSTGAARD 42
SCHLEGEL 62
SLANGE 45
SORTERUP 51
STUB 52
THURAH 48
WADSKIÆR 55

